

Terezínská iniciativa 78

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

leden 2016

Foto: Michal Stránský

Před dvaceti lety (v roce 1995) byla vydána Terezínská pamětní kniha, kterou na tiskové konferenci připomněli nejen žurnalistické veřejnosti Dagmar Lieblová, Lenka Linhartová a Toman Brod.

K historii Terezínských pamětních knih

Eliška Waageová, Institut Terezínské iniciativy

Soudím, že jsou dva hlavní důvody, proč si musíme všechny hrozné děje, jimž je tato kniha věnována, znovu a znovu připomínat. Především nás k tomu vede docela přirozeně úcta k nekonečnému utrpení našich bližních a k jejich památce, naše přirozená povinnost ctít jejich oběti a udržovat tím ono zvláštní sourozenství mrtvých a živých, předků a potomků, které je jedním ze základů existence každého zdravého lidského společenství, vědomého si své vlastní totožnosti, totožnosti opřené o jasné vědomí kontinuity a smyslu všeho dobrého a zlého, co mu bylo dáno prožít.¹

Václav Havel

Terezínská pamětní kniha, která vyšla v listopadu 1995 péčí autorského kolektivu pod vedením manželů Margity a Miroslava Kárných, je významným příspěvkem pro mapování dějin holocaustu a dokumentaci osudů jeho obětí. V mnoha případech je kniha jedinou připomínkou jejich života a symbolickým pomníkem pro ty, kteří nemají svůj hrob.

Jsou Terezínské pamětní knihy unikátní?

Myšlenka na vytvoření systematického soupisu obětí nacistického rasového pronásledování navázala na projekty Serge Klarsfelda², který již v roce 1978 publikoval „Pamětní knihu Židů deportovaných z Francie“ (Le mémorial de la déportation des juifs de France; anglicky: Memorial to the Jews Deported from France 1942–1944, New York 1983). Lucemburský historik a novinář Paul Cerf se v roce 1986 postaral o sestavení a vydání „Pamětní knihy Židů z Lucemburska“ (L'étoile juive au Luxembourg) a v roce 1991 vyšla péčí italské historičky pracující v Dokumentačním centru židovských soudobých dějin (Centro di Documentazione Ebraica Contemporanea) v Miláně Dr. Liliany Picciotto-Fargion „Pamětní kniha Židů deportovaných z Itálie“ (Il libro della memoria – Gli ebrei deportati dall'Italia).

Kromě knih, jež ve své předmluvě k Terezínské pamětní knize zmiňuje Serge Klarsfeld, se můžeme při pátrání po obětech holocaustu setkat i s dalšími publikacemi, které vyšly v druhé polovině 20. století. Již v roce 1969 byla ve Stuttgartu vydána pamětní kniha s názvem „Oběti nacionálně-socialistického pronásledování Židů v Badensku-Württembersku 1933–1945“ (Die Opfer der nationalsozialistischen Judenverfolgung in Baden-Württemberg 1933–1945). V roce 1986 byla v Bundesarchiv Koblenz sestavena „Pamětní kniha. Oběti pronásledování Židů v době nacistické krutovlády v Německu 1933–1945“ (Gedenkbuch. Opfer der Verfolgung der Juden unter der nationalsozialistischen

Gewaltherrschaft in Deutschland 1933–1945). Vycházely i pamětní knihy pro jednotlivé německé země a okresy – například v roce 1995 pro Hamburk (Hamburské židovské oběti nacionálního socialismu, Hamburger jüdische Opfer des Nationalsozialismus) a ve stejném roce, tedy k padesátému výročí konce 2. světové války, kniha s názvem „Kniha mrtvých z Osvětimi“ (Death Books from Auschwitz), kterou vydalo Museum Auschwitz-Birkenau.

Myšlenku na vydání Pamětní knihy Židů deportovaných z protektorátu Čechy a Morava začal Serge Klarsfeld uskutečňovat v roce 1980 na základě dokumentů uložených v jeruzalémském archivu Yad Vashem. Bohužel dlouhých devět let trvalo, než se podařilo získat fotokopie dokumentů z Československa – to umožnil až pád komunistického režimu. Během zpracovávání dat Klarsfeldovým týmem uzrála myšlenka také v Praze zpracovat pamětní knihu. Iniciátorem této myšlenky byli Miroslav Kárný a jeho žena Margita. Serge Klarsfeld a jeho spolupracovníci Joseph a Betty Saville předali své know-how jim a jejich týmu, aby mohli v započaté práci pokračovat. Klarsfeld si byl vědom, že jako cizinec nepronikne do problému a dokumentace tak, jak to může udělat místní badatel. Savilleovi byli členy Asociace synů a dcer Židů deportovaných z Francie a vytvořili počítačový program, který by umožnil zpracovat množství jejich osobních údajů.

„Jsme si jisti, že Terezínská iniciativa dá vzniknout práci nepostradatelné informativní hodnoty, důkladnosti a pozoruhodné přesnosti, výsledku trpělivé práce, kterou si zasluhuje tragédie, jež postihla téměř všechny deportované Židy z Čech a Moravy. Každý, kdo se podílel na tomto projektu, nikdy nezapomínal, že za každou řádkou, za každým jménem této práce je lidská bytost, zbavená ideologií nenávisti práva na život. Proto tato pamětní kniha není pouze dílem intelektuální důkladnosti, zabývající se historickým problémem, ale také plodem nekonečné lidské lásky.“³

Serge Klarsfeld

¹ Havel, Václav: Slovo Václava Havla. Terezínská pamětní kniha, Praha 1995, s. 7.

² Serge Klarsfeld se narodil v roce 1935 v rumunské Bukurešti. Během nacistické okupace žil ve Vichistické Francii. V Nice se stala rodina obětí razie a otec byl deportován do Osvětimi, kde zahynul. Klarsfeld po válce vystudoval historii a diplomacii a stal se právníkem. Spolu se svou ženou Beátou založili v roce 1979 Asociaci synů a dcer deportovaných Židů z Francie (Association des fils et filles des déportés juifs de France). Kromě sestavení pamětní knihy se podílel i na odhalení mnoha nacistických zločinců a kolaborantů. V roce 2014 byl manželům Klarsfeldovým udělen Řád čestné legie. V roce 1981 publikoval Serge Klarsfeld „Pamětní knihu Židů deportovaných z Belgie“.

³ Klarsfeld, Serge: Na cestu Terezínské pamětní knize. Terezínská pamětní kniha, Praha 1995, s. 9–10.

Jsou unikátní v České republice?

Myšlenka, jak alespoň jménem připomenout všechny oběti z Čech a Moravy, se poprvé ve velkém uskutečnila při realizaci památníku v Pinkasově synagoze, který je jedním z nejstarších svého druhu v Evropě. Autory unikátního návrhu i realizace v letech 1954–1959 byli Václav Bošík (1913–2005) a Jiří John (1923–1972). Knižně jmenný seznam židovských obětí vyšel například již v knize Richarda Federa „Židovská tragédie“ v roce 1947. Tento seznam je však pouze pro kolínský okres. V roce 1995, kdy se připomínalo padesáté výročí konce 2. světové války, vydala řada regionálních organizací brožuru věnující se také židovským obětem v regionu. Vydávání těchto regionálních seznamů pokračuje dodnes a Terezínská pamětní kniha je pro ně často velmi důležitým zdrojem informací.

Projekt Terezínské pamětní knihy

V roce 1991 se rozběhl výzkumný projekt, který měl zachytit jména všech obětí židovských deportačních transportů, které byly za německé okupace vypraveny z tzv. protektorátu i z tzv. sudetské župy. Terezínská pamětní kniha měla vyjít k 50. výročí osvobození Terezína. Terezínská iniciativa, potažmo Nadace Terezínské iniciativy, nebyla jedinou, kdo na knize pracoval – celý projekt zahrnul několik institucí: Památník Terezín, Ústav teorie informace a automatizace AV ČR a Státní ústřední (dnes Národní) archiv. Na financování se mimo jiné podílela například i Spolková republika Německo, vídeňská organizace Kultur Kontakt, rakouské ministerstvo pro vědu a umění a Nadace Občanského fóra, která při pražské premiéře Spielbergova filmu Schindlerův seznam vybrala padesát tisíc, které věnovala na financování Pamětních knih. Celkové náklady na jejich zpracování a vydání se měly pohybovat okolo dvou milionů korun.

Práce na přípravě zahrnovala nejen archivní výzkum, ale také rozesílání informačního dotazníku – jedním z těch, kdo dotazníky rozesílaly, byl i Beit Terezín – izraelské muzeum založené v roce 1975, jehož hlavním úkolem je uchovávat památku na vězně z terezínského ghetta, kteří během holocaustu zahynuli. Je také místem setkávání a vzdělávacím centrem. Součástí muzea je i obsáhlý archiv. Ve stejné době se připravovala např. také Pamětní kniha Památníku koncentračního tábora Bergen-Belsen. Naléhavost celého projektu shrnuli redaktoři Pamětní knihy následujícími slovy:

„V průběhu prací se na jedné straně ukázalo, jak bylo v uplynulých desetiletích zanedbáno, ale na druhé straně, jak je záslužné, že Terezínská iniciativa podnítila a realizuje tento projekt v době, kdy ještě žije půldruhého tisíce terezínských vězňů.“⁴

Terezínská pamětní kniha

„Moje vnučka, která spolupracovala na kontrole transportních listin a přepisovala mnoho vzpomínek a dokumentů, se dozvěděla věci, o kterých v hodinách dějepisu nikdy neslyšela. Víte, jak na ni, mladou maminku, zapůsobilo všechno to vyprávění o tom, jak svým maličkým nemohli dát ani najíst, o zaplňování dětí, o maminkách, které zvolily raději smrt spolu se svými dětmi než vlastní záchranu?“⁵

Margita Kárná

Prvním tištěným výstupem bylo publikování seznamu Terezínských dětí v časopisu Terezínská iniciativa č. 4 z června 1993. Samotná Terezínská pamětní kniha vyšla ve dvou svazcích na podzim roku 1995. Na začátku roku 1996 je pak doprovodil anglický „Průvodce Pamětní knihou“, který usnadnil vyhledávání v knize i zahraničním uživatelům. V roce 2000 vyšla „Theresienstädter Gedenkbuch“, která zpracovává údaje o německých obětech a přeživších z Terezína. O deset let později od vydání první Pamětní knihy, v říjnu 2005, byla veřejnosti představena Terezínská pamětní kniha pro Židy deportované do Terezína z Rakouska, na které se podílela rakouská organizace Gedenkdienst, která se snaží o větší pochopení válečných událostí mezi mladou generací v Rakousku. Data, na jejichž základě všechny tři pamětní knihy vznikly, se stala podkladem pro on-line Databázi obětí, kterou spravuje Institut Terezínské iniciativy a která je přístupná na webových stránkách www.holocaust.cz.

Napsali o Terezínských pamětních knihách

Leo Pavlát (Lidové noviny, 14. 3. 1996):

Terezínská pamětní kniha je tak nutně jen částečným, byť rozhodujícím krokem při mapování tragédie našeho židovstva za poslední války. Její dosah je však mnohem širší. Jestliže nacisté degradovali Židy na číslo v seznamu, zde se – s ostudným, mnoho desítek let trvajícím zpožděním – čísla alespoň symbolicky zbavují své znevažující anonymity a záznamem v knize se mučedníkům vrací jejich důstojnost jedinečné, individuální lidské bytosti. Podle nacistických záměrů měli být vraždění Židé připraveni o jméno i o hrob. Nacisté nechávali zabíjet těla pálit, vyhlazovali celé rodiny i historické židovské obce, které by snad jednou mohly vzpomínat. Jen v Čechách a na Moravě během války zaniklo 153 židovských obcí, z jejichž členů Terezínská pamětní kniha zvětšuje prvních 70 601 zavražděných. Záznamem, který je koncipován jako epitaf na symbolickém náhrobku. Paměť se vyhledit nepodařilo. ►

⁴ Terezínská pamětní kniha, Terezínská iniciativa, listopad 1994, s. 10.

⁵ Myšlenky nad Pamětní knihou. Terezínská iniciativa, listopad 1994, s. 10–11.

Arnošt Lustig (Roš chodeš, duben 1996):

Kniha jmen. Nic nemůže být v této chvíli víc. Jména, ke kterým si můžeme přimýšlet silou fantazie tváře, oči, ústa, hrdla, těla, ruce, nadání. To, čím každý byl, čím mohl být. Čím je svět už nenapravitelně chudší. Jména, která končí touto knihou, protože mrtví už nezačínají nový život. Jména, těhotná jinými jmény, těch, kteří už se nikdy nenarodí. Je to nádherná, mrazivá, důležitá kniha. Mám před sebou oba svazky, dílo oddaných, vytrvalých a pilných, inspirovaných. Dívám se na jména svých bližních i neznámých, a chvěju se a pláču.

Margita Kárná (Svobodné slovo, Slovo pro ženy, 10. 5. 1996):

Začali jsem prostě: opisováním dat v archivech, v Osvětimě, v Praze. Chtěli jsme dát jména těm, u nichž jsme znali jenom čísla, těm tisícům, kteří nemají svůj hrob v této zemi. Zakrátko jsme však zjistili, že tímto způsobem bychom nemohli splnit to, co jsme si předsevzali. Bylo třeba jít z ruční práce na práci s počítačem. A tak jsem ve dne pracovala v archivu a v noci se učila na počítači. Měla jsem dobré učitele, své dva vnuky Ondru a Vojtu, byli na mě moc přísní a nedovedli pochopit, že mi to učení přece jenom nejde tak rychle jako jim.

Claims Conference – součást vašeho života

Jsem velmi ráda, že Federace židovských obcí v ČR vám díky Claims Conference a jejím finančním prostředkům může pomoci v maximální možné míře zajistit spokojený život v domácím prostředí. Claims Conference poskytla v roce 2015 přeživším v České republice prostřednictvím sociálního grantu GG17 finanční pomoc pro péči v domácím prostředí, na náhradu léků, nezbytných lékařských vyšetření a zákroků nehrzených zdravotní pojišťovnou a na náležitou pomoc.

V minulém roce provedla Claims Conference na Federaci židovských obcí v ČR finanční a procesní audit poskytovaných grantů. Tato velká kontrola ukázala některé naše nedostatky, především v administrativní rovině (chybějící podpisy klientů, špatně vyplněné formuláře apod.). Celkově audit potvrdil, že péče o přeživší šoa je v České republice na kvalitní úrovni a všechny zainteresované instituce poskytují díky financím z CC oprávněné služby potřebným klientům.

S velkou radostí vám mohu oznámit, že i pro letošní rok získá Česká republika na pomoc přeživším šoa výraznou finanční podporu. Prostřednictvím grantu GG18 vám nyní můžeme pomoci s úhradou následujících služeb:

1. osobní asistence a pečovatelská služba v domácím prostředí,	4. kompenzační a zdravotní pomůcky,
2. úklidové služby v domácnosti,	5. doprava k lékaři,
3. ergoterapie a domácí rehabilitace,	6. doprava obědů.

Pokud jste již příjemcem nějaké pomoci ze sociálních grantů CC, v brzké době obdržíte individuální dopis, ve kterém vás naši sociální pracovníci budou konkrétně informovat o tom, jaké služby a v jakém rozsahu můžete využívat. Pokud jste zatím žádnou pomoc nepotřebovali, ale nyní o ni máte zájem, podrobnější informace můžete získat od odpovědných pracovníků v jednotlivých regionech:

Židovská obec Liberec – Lea Květ; telefon 485 103 340
 Židovská obec Děčín – Mirka Poskočilová; telefon 412 531 095
 Židovská obec Teplice – Alena Tonová; telefon 774 837 726
 Židovská obec Karlovy Vary – Lukáš Květoň; telefon 602 157 370
 Židovská obec Plzeň – Karla Burdová; telefon 377 235 749
 Židovská obec Olomouc – Jana Coufalová; telefon 737 319 210
 Ostrava, agentura TIKVAH – Radka Hrouzková; telefon 596 613 613
 Brno, agentura JAS – Magda Ambrožová; telefon 544 509 670
 Praha, sociální oddělení – Jana Wichsová, Zlata Kopecká; 222 310 951
 Praha, agentura domácí péče EZRA – Dana Hrbáčková; 602 422 142

Ráda bych vás také informovala, že podmínky poskytování finančních náhrad za léky, nezbytná lékařská vyšetření a zákroky nehrzené zdravotní pojišťovnou, drobné kompenzační pomůcky apod. se nemění. Vaše žádosti o náhrady směřujte na paní Zlatu Kopeckou, ŽOP, Maiselova 18, Praha 1.

Přeji vám všem v roce 2016 pevné zdraví a těším se na naši další spolupráci.

Dita Šnajdrová, koordinátorka grantů ClaimsConference
 dita.snajdrova@fzo.cz, telefon: 224 800 820

Zpráva vzdělávací komise TI

Michaela Vidláková

Činnost vzdělávací komise spočívá stejně jako v předešlých letech především v přípravě a vyplňování grantů se žádostí o podporu zájezdů českých studentů a žáků do Památníku Terezín, a následně pak v přípravě průběžných a závěrečných zpráv o jejich plnění. Největší finanční podporu poskytuje Ministerstvo školství ČR, cca 70 %, zbytek pak NFOH, Claims Conference a Židovská obec Praha. V posledním roce se tak díky těmto institucím podařilo pokrýt veškeré potřebné náklady a nebylo nutno brát z tenčících se vlastních zdrojů. Takže hrstka přeživších si již

nemusí sama ze svých peněz financovat návštěvnost škol v Památníku, jak tomu bylo v počátcích tohoto projektu, který funguje již od r. 1999. Jsme za to všem jmenovaným institucím opravdu vděční, protože bez námi hrazené dopravy by asi významně ubylo škol, které Památník navštíví a absolvují při tom vzdělávací program, který jim na základě dohody s TI poskytují profesionální pracovníci Památníku. Tato činnost, i když neslouží přímo našim členům, je plně v souladu s jedním z hlavních bodů stanov TI, tj. boji proti antisemitismu ve společnosti. Zejména v době narůstající

xenofobie se tato problematika dostává výrazně do popředí i našich zájmů.

Další funkce komise spočívala ve vedení seznamu pamětníků pro účast na různých akcích, hlavně při besedách ve školách a při jiných vystoupeních, tryznách apod. V současné době bohužel mnoho nás již nezbyvá, kdo by mohli ještě někam zajet, objíždět Česko i Německo a další země. Většina lektorů, škol a dalších organizací si již také našla z našich řad své stálé spolupracovníky, které oslovuje přímo. V tomto směru je tedy pomoci komise zapotřebí už jen občas.

Tak jako každý rok

Michal Stránský

Tak jako každý rok, i letos rekapitulujeme na tomto místě, o čem nás časopis od minulého sněmu informoval. A tak stručně připomínáme témata hlavních článků.

74. číslo přineslo na první dvoustraně reportáž z tradiční březnové tryzny v Pinkasově synagoze k památce obětí Rodinného tábora v Osvětimi. Na tryzně promluvil Hanuš Hron. *Brána nenávratna*, vloni zemřelého akademického sochaře Aleše Veselého, byla odhalena na nádraží Bubny za účasti pamětníků holocaustu. Přeživší vězňové Terezína a Osvětimi položili u paty monumentální objektu květiny. *Z továrny na čokoládu do továrny na smrt* byl název textu, který se věnoval památce židovské továrnické rodiny Glaserů ve Velimi. V lednu minulého roku uběhlo 70 let od osvobození Osvětimi a na setkání na Pražském hradě a v Terezíně vzpomínalo několik účastníků této akce, kterou pořádal Evropský židovský kongres. Davida Sucheta, představitele oblíbeného Hercula Poirota, a jeho předky, představil článek *Detektivky, na které se dívám třeba i po třetí...* V rozhovoru s Judis Urbanovou jsme se dozvěděli něco málo o jejím těžkém životním osudu za války a krátce po ní. *Brundibár po americku* byla recenze dětské knížky, která vyšla v USA a která pamětníkům a obdivovatelům dětské opery přišla jako velmi málo zdařilá. *Po tříleté německo-české spolupráci Terezínské varhany znějí opět v plné kráse* je titulok článku o koncertu, který v Terezíně u příležitosti obnovení restaurovaných varhan uspořádal Nadační fond Hans Krása. Projev předsedy Spolkového sněmu Německa Prof. Dr. Norberta Lammerta byl vzácnou ozdobou této události. V sídle Evropské komise v Bruselu se v lednu uskutečnila vzpomínková akce *Den památky obětí šoa*. Hlavní součástí akce byla vystoupení přeživších Dagmar Lieblové a Elie Buzyna.

75. číslo se na 5 stránkách věnuje sněmu TI. Dismanův soubor uvedl v Národním muzeu scénické pásmo Norberta Frýda, které původně v terezínském ghettu přinášelo radost dětem, pod titulkem *Květovaný kůň v Národním*. Dvoustranu jsme v tomto čísle věnovali Jom ha-Šoa na pražském náměstí Míru, v Pinkasově synagoze, v Brně i v Kutné Hoře. *Pochod dobré vůle – pochod proti antisemitismu* je tradiční akce ICEJ, které jsme se samozřejmě účastnili a kterou jsme zaznamenali na prostřední dvoustraně. *Rozhovor s předsedou redakční rady* rekapituluje 20 let našeho časopisu. *Svědectví terezínských* zde se jmenovala výstava fotografií v Českém centru v Praze. *Naše 20. století* byly nedělní podvečerní diskuse, které pořádalo Vzdělávací a kulturní centrum ŽMP a kterého se zúčastnily naše členky. Zadní strana tohoto čtyřicetistránkového čísla byla věnovaná výstavě fotografií sester Jílovských. ►

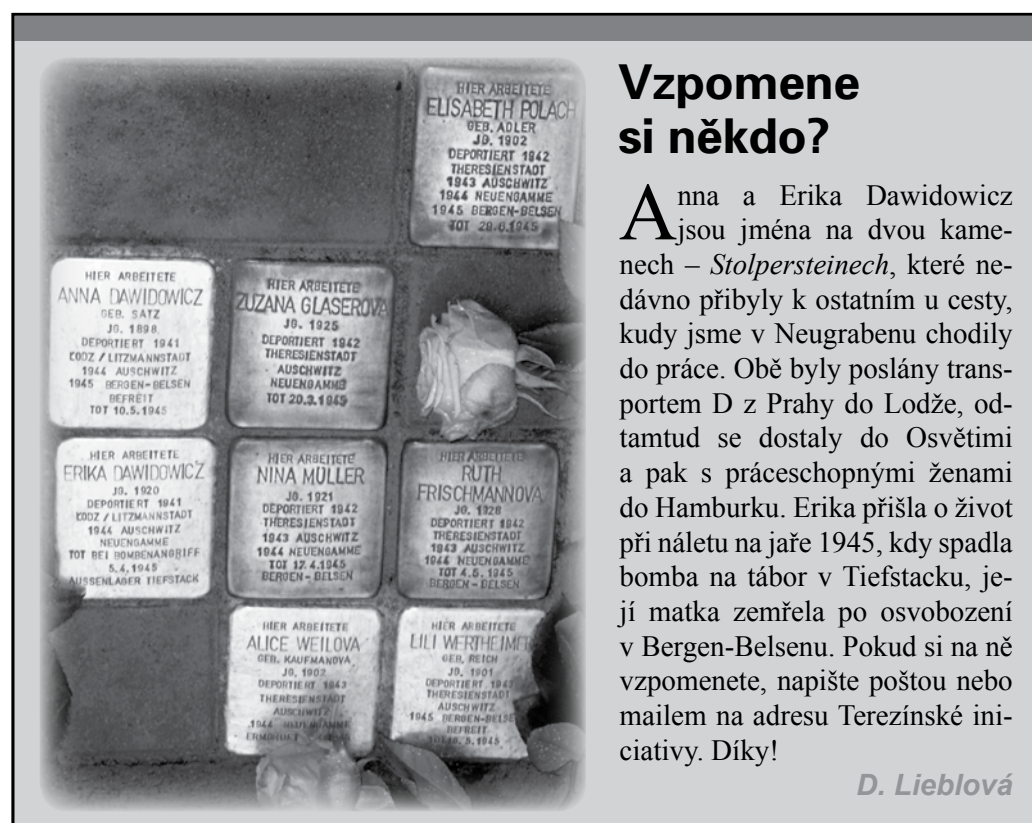

76. číslo vyšlo v červenci a vracelo se ke květnové terezínské tryzně a také ke koncertu *Hours of Freedom: The Terezin Composers*. I další článek *Vzpomínková oslava konce II. světové války v Attnang-Puchheim* se tematicky vracel k minulosti. V květnu se konalo *Mezinárodní setkání studentů v Auschwitz-Birkenau* a na stránce časopisu zazněla věčná otázka *Musí ostudný vepřín v Letech u Písku ještě páchnout dalších 5 let?* Ochotníci ze Suchdola uvedli na benefičním představení terezínskou pohádku *Dřevěná krabička* a v Terezíně zazněl *Pamětní koncert Memento*. Čtyři stránky jsme v tomto čísle věnovali Přírodní škole a *Terezínské odyseji*, což bylo víkendové setkání více než 60 kluků a holek, účastníků soutěže *Převezměte terezínskou štafetu*. *Přežila Osvětim, po válce se bála říct, že je Židovka* se jmenuje životní příběh Heleny Maršíkové. Poslední stránku jsme věnovali dvěma snad tragikomickým příběhům, které se zcela náhodou sešly současně před uzávěrkou čísla: Příběhy se týkaly fotografií židovských dětí. Jedna fotografie byla zveřejněna v časopise (vybrána snad Goebbelsem) jako nejkrásnější árijské dítě, druhá byla vystavena za protektorátu ve výloze fotoateliéru pod nápisem *Fotografujeme jenom árijské děti*.

Mimořádné číslo vyšlo v září. Vydali jsme je společně s Institutem Terezínské iniciativy a jeho stránky byly věnovány studentským literárním a výtvarným pracím za uplynulých tří ročníků soutěže, kterou ITI vyhlašuje k Jom ha-Šoa. Číslo bylo mimořádné i tím, že osm z jeho dvaceti stran bylo vytištěno celobarevně. Myslím si, že mimořádné číslo se u čtenářů dočkalo mimořádně příznivého ohlasu.

77. číslo na titulní straně předvedlo nepřehlédnutelnou Báru Hrzánovou, která s velkou chutí bubnovala v pražských Bubnech proti tichu. A to byl konečně i název akce *Bubnování pro Bubny aneb Bubnujeme proti tichu*, které jsme věnovali prostřední dvoustranu. Reportáž *Vzpomínka na 16. říjen před 74 roky – zase trochu jinak a Oběd prezidenta Spolkové republiky Německo se zástupci bývalých vězňů koncentračních táborů* – byly titulky úvodní dvoustrany. Čtenářům TI se představil Mgr. Martin Roth, ředitel DSP Hagibor, a všichni jsme s radostí přijali zprávu, že *Nicholas Winton bude na britské známce*. *Rozhovor, spis vyprávění Evy Merové nám přiblížil mimořádný životní příběh*. V Minneapolis se mohli diváci seznámit s *Terezínským kabaretem*. Už druhý ročník *Vrba-Wetzler Memorialu* přiblížila zpráva jeho účastníků. Ve dvou nekrolozích jsme se rozloučili s *Arnoštem Reiserem* a *Evou Weissovou-Grossovou*.

78. číslo držíte právě v ruce a doufám, že i v tomto čísle najdete leccos zajímavého.

Vzpomene si někdo?

Anna a Erika Dawidowicz jsou jména na dvou kamelech – *Stolpersteinech*, které nedávno přibýly k ostatním u cesty, kudy jsme v Neugrabenu chodily do práce. Obě byly poslány transportem D z Prahy do Lodže, odtamtud se dostaly do Osvětimi a pak s prácechopnými ženami do Hamburku. Erika přišla o život při náletu na jaře 1945, kdy spadla bomba na tábor v Tiefstacku, její matka zemřela po osvobození v Bergen-Belsenu. Pokud si na ně vzpomenete, napište poštou nebo mailem na adresu Terezínské iniciativy. Díky!

D. Lieblová

Rok 2015 v Památníku Terezín

Jan Munk, ředitel Památníku Terezín

Vstoupili jsme do roku 2016, a tak je vhodné účastníkům sněmu Terezínské iniciativy připomenout některé z výsledků, kterých jsme v uplynulém roce dosáhli. Na mnoha úrovních se nám při tom dostávalo vaší pomoci, a proto chci vám všem poděkovat a popřát do nového roku především zdraví a dobrou mysl. Jsem přesvědčen, že spolupráce Památníku Terezín s bývalými vězni židovského ghetta v Terezíně bude úspěšně pokračovat.

Hlavní oblastí naší spolupráce bylo vzdělávání. V loňském roce jsme zorganizovali a obsahově zajistili celkem 218 jednodenních a vícedenních seminářů, kterými prošlo 7400 účastníků. Jednalo se o semináře pro školní mládež z České republiky, ale i ze zahraničí (zejména ze Spolkové republiky Německo) a semináře pro pedagogy z České republiky, Polska, Dánska a Velké Británie. Tyto semináře se nekonaly pouze v Památníku Terezín, ale i v mnoha dalších domácích i zahraničních partnerských institucích. Na řadě z nich vystupovali členové Terezínské iniciativy v besedách, řadě skupin žáků a studentů umožnila finanční podpora vaší organizace cestu na některý ze vzdělávacích programů.

Vzdělávací oddělení pracovalo také na tvorbě nových didaktických materiálů, například v rámci projektů Za pomníčky či Školákem v protektorátu. Rád bych zmínil, že na webových stránkách projektu Za pomníčky, který mapuje současný stav míst bývalých nacistických táborů a masových hrobů obětí nacismu, je zveřejněno již více než 200 hesel.

Na poli vědeckovýzkumné činnosti probíhal další výzkum dějin nacistických represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích, hlavní pozornost byla přitom věnována průběžnému doplňování databází bývalých vězňů, pokračoval také program digitalizace a na webové stránky Památníku Terezín byly postupně umísťovány nové soubory dokumentů. Výsledky výzkumné práce byly publikovány a využívány v osvětové a vzdělávací činnosti. Obdobně jsou zaměřeny i hlavní úkoly vědeckovýzkumné činnosti pro rok, který právě zahajujeme. Přistoupí k nim i výstupy činností, které budou součástí aktivit spojených se 75. výročím vzniku terezínského ghetta, jež si v tomto roce budeme připomínat. Na tomto poli pokračovala spolupráce a výměna informací s Židovským muzeem v Praze, ale také s Institutem Terezínské iniciativy.

Sbírkové oddělení a dokumentační oddělení se soustředila především na digitalizaci sbírkových předmětů, dokumentů a doplňování informací o nich a jejich autorech v databázích. Hlavním úkolem v prvním pololetí roku 2015 byla spolupráce na přípravě a realizaci Výtvarné expozice Památníku Terezín v budově Muzea Malé pevnosti. V druhém pololetí započaly práce na přípravě podkladů pro repasi stávajících expozic v bývalých Magdeburských kasárnách.

Pokud se týče propagačně-organizační činnosti, bylo v roce 2015 připraveno 10 dokumentárních a výtvarných výstav a 5 výstav putovních.

V roce 2015 navštívili Památník Terezín významní hosté, 26. ledna prezident Slovenské republiky Andrej Kiska v doprovodu prezidenta ČR Miloše Zemana a 22. října prezident Státu Izrael Reuven Rivlin, rovněž v doprovodu prezidenta ČR Miloše Zemana.

Tak jako každý rok se konala Terezínská tryzna, která se těšila zvýšenému zájmu veřejnosti i velkému zájmu sdělovacích prostředků. Hlavní projev přednesl prezident ČR Miloš Zeman. Je třeba zmínit také pietní akt ke Dni památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, který byl součástí 4. mezinárodního fóra „Let my people live“, pořádaného Evropským židovským kongresem ve spolupráci s Evropským parlamentem a státními institucemi ČR. U příležitosti této akce byla slavnostně odhalena socha nedávno zemřelého významného umělce Aleše Veselého s názvem „Zákon nezvratnosti“.

Je samozřejmé, že Památník Terezín bude nadále organizovat vzpomínková shromáždění a další pietní akty k uctění památky obětí nacistické okupace.

Domnívám se, že poctivá práce a iniciativa našich pracovníků našly své vyjádření ve zvýšené návštěvnosti Památníku Terezín. Ta činila 270 500 osob, což ve srovnání s předchozím rokem představuje nárůst o 7 %. Z jednotlivých objektů nejvíce vzrostla návštěvnost v Magdeburských kasárnách a v Muzeu ghetta. Pro mne je zvláště potěšující, že znovu výrazně vzrostla návštěvnost českých školních skupin. V procentech je tento nárůst o 16 % vyšší ve srovnání s loňským rokem.

Kromě běžných úkolů je pro tento rok ve výhledu rekonstrukce nového objektu v Dlouhé ulici, získaného bezplatným převodem, jenž by měl být upraven na novou ubytovnu vzdělávacího oddělení (s dokončením v roce 2017) a v bývalém domku Městské váhy by měla vzniknout nová stálá expozice věnovaná transportům, které do ghetta přicházely, ale také těm, které z něj odjížděly.

Při všech zmiňovaných činnostech a pietních akcích, především ale samozřejmě při Terezínské tryzně, vzpomínkových akcích Jom ha-Šoa a Kever Avot a při vzdělávací činnosti chceme úzce spolupracovat s Terezínskou iniciativou, která pro nás má nezastupitelný význam. Společně si několika akcemi, včetně pamětního koncertu, připomeneme nadcházející 75. výročí zahájení deportací Židů z tehdejšího protektorátu a vzniku terezínského ghetta.

Chci vám všem ještě jednou za spolupráci a podporu poděkovat a popřát vám dobré zdraví a mnoho dalších let aktivního života.

Institut Terezínské iniciativy v roce 2015

Nedávno dovršený rok 2015 byl pro Institut Terezínské iniciativy plný novinek, zajímavých akcí, setkání a inspirací, jež se mu dostala od spolupráce se členy Terezínské iniciativy, odborníky z České republiky i ze zahraničí i od pedagogů a mladé generace: žáků a studentů českých, ale i zahraničních škol.

Především jedno je jasné: za obrovský přínos považuje veřejnost možnost osobního setkání s pamětníkem – vyplynulo to ze série vzdělávacích seminářů pro pedagogy, jež se konaly v rámci projektu Výchova k toleranci a respektu podle principů otevřené společnosti (podpořeno grantem z Norska, Islandu a Lichtenštejnska), ze vzdělávacích programů pro žáky české i německé i ze zájmu veřejnosti o Večerní školu v Jáchymce – sérii besed s Tomanem Brodem.

Institut se proto snaží tuto možnost zájemcům zprostředkovat – vynikajícím prostředkem je další zpřístupňování a otevírání Jáchymky, někdejší židovské školy a autentického místa paměti, jehož historii se pracovnice ITI intenzivně věnují. Historii Jáchymky netvoří však jen dějiny budovy a institucí, které v ní sídlily, ale především vzpomínky těch, kteří s ní byli spojeni. Díky neúnavné činnosti ředitelky Institutu, Terezy Štěpkové, a jejích kolegů Elišky Waageové, Anety Plzákové a Markéty Krommelové, se vynořilo ze zapomnění mnoho důležitých informací, které významným způsobem doplňují skládáčku našich znalostí o dějinách židovské menšiny v českých zemích, o hledání identity a vztahu většiny k menšině. Nejen v tomto projektu se pak ukazuje zásadní význam dosavadních výzkumných a zejména dokumentačních projektů Databáze obětí a Terezínské album, které navazují na práci zakladatelů institutu a významných členů Terezínské iniciativy.

Záměrem ITI je získané informace a poznatky zprostředkovat těm, kteří jsou naší budoucností – žákům a studentům základních, středních i vysokých škol, i těm, kteří je při vzdělávání vedou – učitelům. Velký úspěch zaznamenala série seminářů pro pedagogy, jež připravili a realizovali Peter Sokol a Roman Anýž. Z programů pro žáky, které připravuje a realizuje metodička a lektorka Marie Zahradníková, jmenujme zejména dvoudenní „potkávací“ setkání, zorganizované pro žáky z většinové české školy, žáky ze segregované školy v Přerově a žáky Lauderových škol v Praze. Záměrem akce bylo zprostředkovat osobní seznámení, možnosti pohovořit si o svých zkušenostech a zamyslet se společně nad funkcí menšinového vzdělávání v minulosti i přítomnosti.

Pozornost odborné i pedagogické veřejnosti se obrátila na institut díky novému tématu, kterým se zabývá jeho odborný pracovník Alfons Adam – téma nucené nacistické práce. K tématu se připravuje putovní výstava, proběhla vědecká konference v Liberci a dvě česko-německá setkání mládeže – v Severočeském muzeu v Liberci a v Památníku Flossenbürg. Toto téma vedlo také ke spolupráci ITI s českými i zahraničními organizacemi, jmenujme např. Malach, Antikomplex, Živou paměť, Ústav pro studium totalitních režimů, Památník Flossenbürg.

V neposlední řadě zbývá zmínit připomínkovou akci Jom ha-Šoa, která se v uplynulém roce konala již v 7 měsících ČR, v Praze pak po desáté. Akce se konala v roce, kdy Evropa slavila 70. výročí konce 2. světové války; proto se tématem soutěže pro školy, jež se konala již potřetí, staly Návraty a nenávraty – často totiž zapomínáme myslet na to, že konec války neznamenal jen velké vítězství. Proto jsme jako motto akce zvolili citát Evy Erbenové: „*Plakala jsem pro všechny, kteří se nedožili konce války, pro tátu a mámu, a proto, že jsem zůstala jen já. Neměla jsem pocit, že jsem zvítězila...*“ K našemu překvapení se v soutěži sešlo 430 prací od jednotlivců, škol a dalších zařízení, do soutěže se zapojilo celkem 89 škol a klubů mládeže z celé České republiky! Vybrané práce byly zařazeny do mimořádného čísla časopisu Terezínská iniciativa, které vyšlo v září 2015.

Za zmínku stojí i projekt, který u příležitosti 70. výročí konce druhé světové války zahájil v loňském roce Památník Terezín ve spolupráci s Národním pedagogickým muzeem a knihovnou J. A. Komenského, Institutem Terezínské iniciativy a Národním institutem pro další vzdělávání – Školákem ve válečných letech. Jaké výsledky projekt přinese, ukáže letošní rok.

Aby byli pracovníci ITI dobře připraveni čelit výzvě, jež jejich práce přináší, proběhl v listopadu již druhý mezinárodní workshop nazvaný Výchova k respektu a toleranci, který si kladl tyto otázky: Lze využít znalostí o holocaustu ve vzdělávání a výchově k respektu a toleranci? Jak propojovat historii se současností a nesrovnávat? A jaký je význam občanského vzdělávání?

Věříme, že díky činnosti institutu se daří rozšiřovat povědomí o důsledcích netolerance a nenávisti, jež přinesla nacistická ideologie, a vést veřejnost k přemýšlení o tom, kam nás netolerance k odlišnosti může zavést v přítomnosti.

*Za tým Institutu Terezínské iniciativy
Tereza Štěpková a Marie Zahradníková*

Dny otevřené Jáchymky 2015/2016

Třetí ročník *Dne otevřených dveří Jáchymky* doznal dvou změn: konal se místo v roce 2015 až v lednu 2016 kvůli rekonstrukci budovy, která probíhala od podzimu roku 2015. Další novinkou bylo rozdělení akce do více dnů. Chtěli jsme vyjít vstříc všem zaneprázdněným návštěvníkům.

První den byl věnován především 20. výročí vydání Terezínských pamětních knih, publikovaných v roce 1995. K tomuto výročí proběhla nejprve tisková konference s následnou besedou, které se zúčastnili jejich spoluautoři: předsedkyně Terezínské iniciativy Dagmar Lieblová, historik

Jaroslav Kraus a Dagmar Lieblová s prvním číslem časopisu Tereziánská iniciativa

Účastníci tiskové konference

Toman Brod, člen předsednictva Tereziánské iniciativy Jaroslav Kraus, archivářka MV ČR Lenka Linhartová a syn manželů Kárných, kteří stáli za samotným vznikem Tereziánských pamětních knih, pan Miroslav Kárný. Všichni společně vzpomínali na dobu vzniku knih, různá úskalí s tím spojená, ale i na úctu, jakou pociťovali při této nesmírně záslužné práci, jejímž cílem bylo zachovat památku zaznamenáním osudů tereziánských vězňů: v prvních dvou svazcích obětí deportací z českých zemí, následně pak z Rakouska a Německa. Ředitelka Institutu Tereziánské iniciativy Tereza Štěpková na konferenci připomněla, že na projekt pamětních knih navázala *Databáze obětí holocaustu*, dostupná na portálu holocaust.cz. Databáze má další rozměr v uchování památky, a sice „vrácení tváře“ skrze skládání dalších střípků znalostí o jednotlivých obětech včetně jejich fotografie. Po besedě následovala přednáška historika institutu Alfonse Adama, který prezentoval chystanou výstavu a projekt *Zapomenutá místa nacistické nucené práce v České republice*. O akci informovala ČTK a Český rozhlas.

Druhý den dopoledne jsme v Jáchymce nejprve přivítali studenty Gymnázia a Hudební školy hlavního města Prahy,

kteří se zúčastnili programu pod vedením lektorky Institutu Tereziánské iniciativy Marie Zahradníkové. Odpoledne bylo určeno široké veřejnosti; každý, kdo měl zájem, mohl navštívit knihovny institutu s výstavou pamětních knih různé provenience a dalších publikací, vyzkoušet si práci s archivními dokumenty, obsaženými v Databázi obětí, zavítat do dalších institucí v budově, knihovny Židovské obce v Praze a v obou dnech také navštívit sociální dílnu Becalel, kde si mohl vytvořit upomínkový předmět. Novinkou programu byla prezentace Lauderových škol v Praze – díky spolupráci s ředitelem Petrem Karasem, paní učitelkou Irenou Polákovou a jejími žáky měli návštěvníci během celého odpoledne možnost na vlastní kůži vyzkoušet metody práce a hodnocení této školy.

Celá akce se velmi vydařila, velmi nás těší zájem o naši práci a těšíme se na další ročník, který bude jistě, stejně jako tento, ve znamení milých a inspirujících setkání.

Markéta Krommelová,
Institut Tereziánské iniciativy

foto: Michal Stránský

Oddělení pro dějiny šoa Židovského muzea v Praze v roce 2015

Oddělení pro dějiny šoa **Židovského muzea v Praze (ŽMP)** pokračovalo v roce 2015 v práci na dlouhodobých úkolech a pravidelné agendě a současně se jeho pracovníci snažily hledat nové možnosti a podněty, jak rozšířit spektrum činnosti celého oddělení.

8. března se v Pinkasově synagoze konala vzpomínka na zavražděné vězně tereziánského rodinného tábora v Osvětimi-Březince. Návštěvníkům byli celý den k dispozici odborní pracovníci Oddělení pro dějiny šoa ŽMP.

Téma uprchlíků a migrantů ve 20. století a tragiku jejich osudu zvolili jako výstavní projekt kurátoři dvou výstav v Galerii Roberta Guttmanna. Na výstavu **Orient v Čechách? Židovští uprchlíci za první světové války** se během

6 měsíců přišlo podívat bezmála 10 000 návštěvníků. Jejími autory byli Michal Frankl, Jan Wittenberg a Wolfgang Schellenbacher. Druhý díl výstavního projektu s názvem **Zmařené naděje. Poválečné Československo jako křižovatka židovských osudů** veřejnosti představil její kurátor filmový dokumentarista Martin Šmok v únoru 2015. Události z let 1948–1953, poznamenané návratem přeživších z koncentračních táborů, osídlováním pohraničí a tranzitem desetitisíců židovských uprchlíků, zaujaly téměř 13 500 návštěvníků.

Oddělení pro dějiny šoa se dále připojilo k řadě akcí, které doprovázely 70. výročí konce druhé světové války. Jmenujme jen některé z nich: 27. ledna 2015 se uskutečnil ►

Odhalení pamětní stély v Minsku v listopadu 2015

Pavla Hermína Neuner při natáčení rozhovoru s paní Lisou Mikovou pro novou expozici ve Španělské synagoze

ve Španělské synagoze slavnostní koncert u příležitosti Mezinárodního dne památky obětí holocaustu, městská část Praha-Suchbátka v rámci akce *Stromy čestným občanům* vysadila 22. dubna 2015 jablono pro Artura Radvanského, Jana Šplíchalová přednesla příspěvek na téma *Osvobození očima terezínských vězňů* na konferenci, kterou pořádala 27. 4. 2015 Československá obec legionářská.

Uplynulý rok byl ve znamení intenzivní práce k připomenutí osudu transportů z Brna a terezínského ghetta, které skončily na území okupovaného Běloruska. Dlouholetá spolupráce s nadací Internationales Bildungs-und Begegnungswerk (IBB Dortmund a IBB „Johannes Rau“ Minsk) vedla díky iniciativě Ministerstva zahraničních věcí v součinnosti s Magistrátem města Brna a ŽO Brno k položení pamětní stély v prostorách zničeného židovského hřbitova na území bývalého ghetta v Minsku. Jana Šplíchalová připravila pro MZV ČR text a fotodokumentaci připravované brožurky *Tragický osud Židů deportovaných z českých zemí v Bělorusku 1941–1944*. Jana Šplíchalová je členkou kolektivu autorů scénáře putovní výstavy *Der Vernichtungsort Maly Trostenez/Výhlazovací komplex Malý Trostinec*, která by měla být veřejnosti představena koncem roku 2016 v Minsku, Berlíně, ve Vídni a postupně i v dalších městech.

Pro orálně historickou sbírku *Rozhovory s pamětníky*, kterou vede Pavla Hermína Neuner, se v roce 2015 podařilo nahrát 75 rozhovorů s pamětníky převážně z České

republiky, ale i z USA a Izraele. V porovnání s předchozími roky se průměrný počet měsíčně nahraných svědectví zvýšil. V současné době má orálně historická sbírka ŽMP 1389 rozhovorů. Cílem je metodou orální historie mapovat život Židů na našem území. Pokud je to možné, zaměřujeme se na získávání vícegeneračních výpovědí v rámci jedné rodiny.

Důležitou součástí nahrávání rozhovorů s pamětníky zůstává obohacování sbírky o fotografie a dokumenty z rodinných archivů jednotlivých narátorů. Katalogizováním sebraného materiálu se nabízí možnost připojovat ke jménům obětí rasové perzekuce v databázi Institutu Terezínské iniciativy fotografie a příběhy rodinných příslušníků přeživších pamětníků. ŽMP tak přispívá k tomu, aby ani osudy rodin pamětníků nebyly zapomenuty.

Citace vybraných rozhovorů doplňovaly unikátní fotografickou výstavu *Osvětinské album*, kterou ŽMP pořádalo ve spolupráci s Galerií hlavního města Prahy od května do září. Svědectví pamětníků tvořilo pramenný základ článku kurátorky sbírky Pavly Hermíny Neuner s názvem *Borůvkovo sanatorium*, který otiskly v březnovém čísle Obecní noviny. Pavla Hermína Neuner a Michal Frankl vytvořili v červenci 2015 k počti Sira Nicholase Wintona online výstavu *Za hr diny považují rodiče*. V roce 2015 Oddělení pro dějiny šoa začalo spolupracovat s panem Robertem B. Friedem z New Yorku, který se rozhodl podporovat aktivity muzea v oblasti orální historie v rámci sdíleného projektu *From Generation To...Interview Project*, o kterém detailněji informuje poslední

číslo zpravodaje ŽMP. (<http://c.jewishmuseum.cz/files/ob-sah/zpravodaj/Zpravodaj042015.pdf>)

Oddělení pro dějiny šoa i nadále zpracovává rozsáhlé archivní soubory a prostřednictvím **online katalogu sbírek** (spravuje Aneta Plzáková) je na webové adrese <http://collections.jewishmuseum.cz/> postupně zpřístupňuje veřejnosti.

Pracovnice oddělení vypracovaly řadu rešerší, které slouží při pátrání Českého červeného kříže a jako důkazní materiál pro vydání osvědčení Odboru pro veterány Ministerstva obrany. Vyřídily více než 700 badatelských dotazů a získaly 2649 folií dokumentů, které byly naskenovány a zkatalogizovány do muzejní databáze Collective Acces.

I v loňském roce Oddělení pro dějiny šoa připravovalo podkladové materiály pro řadu publicistických záměrů a filmových dokumentů. Osud Fredyho Hirsche zaujal Dirka Kämpera, autora knihy *Fredy Hirsch und die Kinder des Holocaust. Die Geschichte eines vergessenen Helden aus Deutschland*, ale také Helgu Cramer ve filmovém dokumentu *Fredy Hirsch 1936–1944* a izraelského režiséra Rubiho Gata ve snímku *Dear Freddy*.

Pro zastupitelské úřady ČR a Izraele v Bangkoku pracovnice Oddělení pro dějiny šoa připravily při příležitosti premiéry dětské opery Brundibár výběr dětských básní s doprovodným textem.

Na přelomu listopadu a prosince 2015 se v německém Halle uskutečnil mezinárodní workshop *Suppressed History Erased Memory? The Perception of the Shoah in East Central Europe during Socialist Rule*, který organizoval Aleksander Brückner Center for Polish Studies a Židovské muzeum v Praze. Pracovnice ŽMP Magdalena Sedlická zde vedla diskusní panel věnující se památníkům a místům paměti šoa v období komunismu.

Oddělení pro dějiny šoa se rovněž podílí na několika projektech z oblasti historie, archivnictví a humanitních digitálních věd. Projekt *Evropská infrastruktura pro výzkum holocaustu – EHRI* (Michal Frankl, Wolfgang Schellenbacher a Magdalena Sedlická) má za cíl spojovat a zpřístupňovat informace o rozptýlených archivních materiálech o holocaustu: internetový portál EHRI dnes už nabízí informace o 1828 archivech v 51 zemích. Projekt *Jewish Councils Archives in Europe* (Magdalena Sedlická) má za cíl zpřístupnění archivních pramenů k židovským radám a jejich činnosti v období druhé světové války. Projekt *Hranice paměti* (Veronika Dudková) vytváří databázi židovských obyvatel tzv. Sudet. V rámci projektu *Be Grenzte Flucht* (Michal

Frankl a Wolfgang Schellenbacher) vzniká edice dokumentů o uprchlících z Rakouska do Československa po „anšlusu“ Rakouska.

Jako součást **proměny expozic ŽMP** byly zahájeny činnosti s cílem provést některé změny v **Pinkasově synagoze** a jejím bezprostředním okolí. Připomínku obětí českých a moravských Židů vnímá ŽMP jako svůj prvořadý úkol. Zásadní proměnou projde vstupní prostor ze Široké ulice a nádvoří před vstupem do Pinkasovy synagogy, nová podoba poskytne důstojný vstup do pietních prostor Památníku. Zásadním přínosem by mělo být digitální rozšíření Pinkasovy synagogy. Pro mnohé návštěvníky je zatím obtížné se v nápisech na zdech zorientovat. Digitální zdroje zprostředkují vyhledávání v databázi obětí šoa, součástí bude i navigační systém usnadňující orientaci v prostoru synagogy. Pinkasova ulička, jako další výstavní prostor, nabídne venkovní výstavu mapující osudy transportů českých a moravských Židů, tedy těch, jejichž jména nalezne návštěvník uvnitř synagogy. Externí projekce tváří obětí do štítu nad vchodem do mikve záměr celého projektu významně obohatí. Jména alespoň některých zavražděných získají konkrétní podobu, k strohému nápisu na zdi uvnitř synagogy přiřadíme tvář.

Proto hodláme veřejnost – a to zejména pamětníky, ale i druhou a třetí generaci – seznámit s novým konceptem Pinkasovy synagogy v Roš Chodeši, na zasedání Terezínské iniciativy a na zvláštním tematickém večeru v Oddělení pro vzdělávání a kulturu ŽMP.

Součástí celkové modernizace stálých expozic je rovněž prostor Španělské synagogy. Kolektiv autorů se věnuje intenzivně práci na přípravě nové instalace uvažované v roce 2019.

Oddělení pro dějiny šoa se snaží ve své práci reflektovat všechny trendy v odborné a výzkumné práci, ale současně se neobejde bez spolupráce s pamětníky, bez jejich znalostí a prožitků. Vážíme si jejich náklonnosti, zájmu a podpory v naší práci. Přejeme si, abychom nové expozice vytvořili v souladu s jejich cítěním.

Za kolektiv Oddělení pro dějiny šoa ŽMP

*Michal Frankl, Veronika Dudková, Julie Jenšovská,
Daniela Bartáková, Pavla Hermína Neuner,
Aneta Plzáková, Radana Rutová, Magdalena Sedlická,
Jana Šplíchalová, Wolfgang Schellenbacher*

Oddělení pro vzdělávání a kulturu ŽMP

Zuzana Pavlovská, foto Dana Cabanová

Oddělení pro vzdělávání a kulturu (OVK) Židovského muzea v Praze se i v uplynulém roce stalo pražským průsečíkem mnoha aktivit s vazbou k židovské kultuře, náboženství, historii i současnosti. Největší zájem byl tradičně o přednášky a interaktivní workshopy věnované

tematice šoa, antisemitismu a perzekuci českých a moravských Židů za druhé světové války. Velký zájem ze strany škol byl jako každý rok o besedy s pamětníky. Celkem se programů OVK ŽMP zúčastnilo 8014 studentů a žáků. ►

Bratři Jan a Ivan Krausové při literárním a vzpomínkovém večeru v Maiselově synagoze

Seminář „Orient v Čechách?“ za účasti švýcarské historičky Helena Kanyar Becker

Minulý rok jsme v rámci „Celoměstských programů podpory vzdělávání na území hl. m. Prahy pro rok 2015“ získali grant na podporu žáků a pedagogů učňovského školství v otázkách prevence společensky nebezpečných jevů. Cílem tohoto projektu bylo účinné působení v oblasti prevence extremismu, rasismu a antisemitismu. Žákům jsme se snažili přiblížit židovskou menšinu a její kulturu jako významnou součást evropské, a tedy i české kultury, pomohli jim nahlédnout, s jakými předsudky se historicky setkávala a jaká aktuální témata ji v současnosti provázejí. Samotný projekt byl rozdělen do dvou etap. V první fázi jsme pro žáky připravili komentované prohlídky pražského židovského města a v následné fázi jsme žákům zúčastněných škol nabídli jeden z našich vzdělávacích programů, zaměřených proti xenofobii, rasismu a antisemitismu. Součástí projektu byl i seminář pro učitele přihlášených škol. Celkem se projektu zúčastnilo téměř 800 žáků a 70 pedagogů učňovského školství.

Již pošesté jsme byli ve spojení s žáky, studenty i pedagogy prostřednictvím Projektu Krokus, který ve spolupráci s irskou organizací Holocaust Trust Ireland (HETI) v České republice koordinujeme. V minulém roce se projektu zúčastnilo 77 škol.

V našich prostorách se v minulém roce konaly tři semináře o uprchlících nazvané *Orient v Čechách?*, podpořené nadací Heinrich Böll Stiftung. O semináře byl mezi učiteli z Čech a Moravy nesmírný zájem. Každého z nich se zúčastnilo více než 40 učitelů, kteří si vyslechli příspěvky o židovských uprchlících v českých zemích ve 20. století, ale i o českých židovských uprchlících v Dánsku a ve Švýcarsku. Součástí seminářů byla také komentovaná prohlídka stejnojmenné výstavy v Galerii Roberta Guttmanna a představení vzdělávacích materiálů OVK ŽMP týkajících se uprchlíků. Druhá část semináře byla vždy věnována aspektům současné uprchlické krize, o níž přednášeli odborníci na dané téma. Na závěr dostali učitelé příležitost setkat se se samotnými uprchlíky, například z Běloruska nebo ze Sýrie. Z výhradně kladných ohlasů od účastníků vyplývá, že jim takto vedené

semináře ŽMP pomáhají orientovat se lépe v aktuální debatě o uprchlících a že poznatky z nich pravidelně zařazují do vyučování.

Významnou změnou v produkci večerních pořadů pro veřejnost bylo otevření Maiselovy synagogy na počátku léta. Kulturní pořady pro veřejnost zde probíhají od září a zájemci zde měli možnost navštívit několik koncertů klasické hudby dotýkající se židovské tematiky, účastnit se diskusí, nebo se zaposlouchat do literárních textů v podání předních českých herců. Pro kulturní pořady se synagoga otevřela ve čtvrtek 3. září zahajovacím koncertem hudebníků Collegia Musica Brno se zpěvačkou Irenou Troupovou, kteří se bravurně zhostili interpretace barokní synagogální hudby Salamona Rossiho, Abrahama Cacerese a Cristiana Giuseppe Lidartiho. Koncerty klasické hudby zde pokračují i nadále každý první čtvrtek v měsíci. S velmi příznivým ohlasem se setkaly literární večery, na nichž měli diváci možnost se zasnít, zamyslet i pobavit mezi jinými s Irenou Douskovou, Bárou Hrzánovou, Janem Hartlem nebo bratry Ivanem a Janem Krausovými. Mezi pořady nechyběly ani besedy týkající se holocaustu, jichž se zúčastnili jeho přímí pamětníci.

V rámci cyklu Naše 20. století mělo české publikum možnost setkat se s E. Keulemansovou-Smolkovou, H. Hoškovou, E. Kosinovou, D. Grozdanovičovou, E. Štichovou, D. Lieblovou, M. Vidlákovou, P. Wernerem, L. Mikovou, A. Lorencovou, J. Dubovou, V. Štinglovou, H. Hronem, B. Havránkovou, T. Brodem a A. Auerbachem. Rádi bychom při této příležitosti všem účastníkům poděkovali. Pro mnohé návštěvníky z řad českého publika se jedná o jednu z mála příležitostí, jak se setkat s lidmi, jejichž příběhy znají často pouze z literárních či filmových zpracování.

Závěrem bychom rádi poděkovali všem členům Terežínské iniciativy, kteří s námi minulý rok spolupracovali, a těšíme se na další setkávání i v roce 2016.

Den památky obětí holocaustu v Senátu. Letos již po desáté

Eva Fantová, foto David Kumermann

Vzpomínkové setkání 27. ledna bylo, jako každý rok, věnováno Mezinárodnímu dni památky obětí holocaustu. V Senátu se ten den sešli především pamětníci, ale také vzácní hosté, zástupci diplomatického sboru, ministři vlády a představitelé Senátu. Letošní setkání bylo jubilejní, desáté.

Program obsahoval uvítání předsedy FŽO v ČR Petra Papouška, projev předsedy Senátu Milana Štěcha, projev Michaely Marksové, ministryně práce a sociálních věcí, projev Čenka Růžičky, prezidenta Výboru pro odškodnění romského holocaustu. Na dobu před 71 lety zavzpomínali dva pamětníci Asaf Auerbach a Hanuš Hron. Formou zdřevnice oslovil shromáždění předseda Poslanecké sněmovny Jan Hamáček.

Ve většině projevů zazněla obava z narůstajícího antisemitismu a z odchodu evropských Židů do Izraele. Všichni se shodli, že období holocaustu je nutno neustále připomínat. Michaela Marksová přiblížila předválečnou historii židovských obyvatel v Praze 2, mluvila o mnoha obětech v této části

Prahy i o zbořené synagoze v Sázavské ulici. Asaf Auerbach, dítě zachráněné N. Wintonem, přežil v Anglii. Ve velmi emotivním projevu vzpomínal na období války a na to, jak se podepsalo na jeho zdraví.

Slavnostní shromáždění provázelo hudební vystoupení Dominiky

Weiss Hoškové a Jiřího Hoška. Součástí vzpomínkového setkání byla i výstava s názvem *Stín na duši...* Byly to vzpomínky a osudy pamětníků holocaustu z Karlových Varů a okolí.

Pietní den byl zakončen večerním koncertem ve Španělské synagoze.

Na dobu před 71 lety vzpomínal Asaf Auerbach

Marcel Marceau – jeden z málo známých hrdinů 2. světové války

Podle internetu zpracovala Michaela Vidláková

Marcel Marceau byl světoznámý herec pantomimy, který přes 60 let bavil publikum po celém kulturním světě.

(Byl i vzorem pro českého Ladislava Fialku, kterého jsme my, diváci Divadla Na zábradlí, obdivovali a milovali.) Ale málokdo ví, že byl i odvážným hrdinou, který pomohl ve Francii za války zachránit snad stovky židovských dětí před holocaustem.

Marcel Marceau se narodil 23. 3. 1923 ve Štrasburku v židovské rodině jako Marcel Mangel. Již jako dítě obdivoval Charlieho Chaplina a k obveselení svého okolí ho úspěšně napodoboval. Původně chtěl jako on pracovat v němém filmu, ovšem v době, kdy dospíval, éra němých grotesky a němého filmu již skončila. Zaměřil se tedy na divadlo, zvláště na pantomimu, ale zajímal se i o výtvarné umění, zvláště o grafiku.

Když mu bylo šestnáct, do Francie vtrhla německá armáda a Židé, zejména z blízkosti německých hranic, kde leží i Štrasburk, urychleně prchali. Mladý Marcel si změnil jméno na Marceau, aby nebyl tak snadno identifikován jako Žid, a přidal se k francouzskému ilegálnímu odboji.

V rámci této činnosti mj. evakuoval židovský sirotčinec z východní Francie: oblečen jako skaut oznámil dětem, že půjdou na pochodový výlet do Alp. Jako součást velké hry je naučil dorozumívat se beze slov, pantomimou, aby se cestou neprozradily, a úspěšně je převedl přes hory do Švýcarska. Tuto náročnou a nebezpečnou cestu s dětmi absolvoval

tříkrát a mnoho dětí tak zachránil před jistou smrtí. Nutno si uvědomit, že mu v té době nebylo ani dvacet. Pomocí pantomimy se vyvlekl i z dalších nebezpečných situací při střetu s německými vojáky. V r. 2001 obdržel Wallenbergovu medaili za statečné činy za holocaustu. Marcellův otec však zahynul v Auschwitzu a zřejmě i další členové rodiny.

Po osvobození Paříže se konalo jeho první velké představení pro 3000 amerických vojáků a postupně získával na světové proslulosti. V létě roku 1989 navštívil i druhý ročník Festivalu světové pantomimy, konaný v Kolíně. Jeho vztah k Československu je dán především jeho obdivem k zakladateli světové pantomimy, českému rodáku Jeanu Kašparu Debureau, největšímu z pierotů. Marceau zemřel na Jom kipur v r. 2007 ve věku 84 let.

O jeho umělecké dráze by se dalo napsat ještě mnohem víc. Nesporně to byl velký umělec i velký hrdina ochotný riskovat život pro záchranu židovských dětí.

Stolpersteine (malé zamyšlení)

Michaela Vidláková

Asi pro to není jednoslovný český překlad: „kameny, o něž máme zakopnout“. Alespoň očima. Většina z nás asi ví, že to jsou ty kovové dlaždice, které lze tu a tam spatřit mezi obyčejnými dlažebními kostkami na chodníku. A známe i jejich význam – památka na ty, kdo v onom domě kdysi bydleli – a nevrátili se z koncentráku. A nejen památka – měla to svým způsobem být také připomínka holocaustu.

Dost často o tom přemýšlím – je to ta správná připomínka oněch povražděných? A na správném místě? Často jsou ty kameny zašlé, zašpiněné, lidé po nich šlapou jako na každý jiný dlažební kámen, leckdy jsem na nich spatřila odhozeného „vajgla“ od cigarety – ne-li něco horšího, málokdo o ně očima „zakopne“. A když už, sotva se zastaví, aby si ta jména alespoň přečetl, natož pak aby se staral, co znamenají. Nezamyslí se nad nimi. Jen po nich šlapou. Vždy znovu to vnímám jako zneuctění. A navíc: má-li to lidem připomínat šoa, muselo by těch lesklých kamenů být na šest milionů, rozestých po všech končinách kdysi obsazené Evropy – třeba jen po Praze a nejbližším okolí

by jich mělo být pár desítek tisíc. Ale je jich jen pár desítek. Takže jistým způsobem to i zakrývá ten šílený rozměr vraždění.

Jistě, pro pozůstalé to význam má, připomenout „tady bydlela moje rodina, mí příbuzní“. Ale je takováto připomínka skutečně důstojná? Důstojnější by jistě byla tabulka na zdech oněch domů, ale to pochopitelně nelze. Většina majitelů by nesouhlasila, aby jejich dům byl takto označen (či snad potupen?).

Když o tom přemýšlím, plně chápu důvody, proč některé židovské obce odmítly v místě svého působení tyto kostky zasazovat. I v Praze je jiná možnost: pokud zde někdo nemá rodinný hrob, pak lze dát zasadit malou pamětní tabulku na zeď uvnitř hřbitova. Veřejnost to tam sice nevidí, ale ta se stejně o to bohužel většinou pramálo zajímá, i když to má přímo na očích.

A tak mě napadá otázka: Pro koho tedy jsou tyto kameny vlastně vsazovány? Pro pozůstalé? Pro mrtvé? Pro veřejnost? Pro budoucí generace?

Brundibár jinýma očima

Michaela Vidláková, foto archiv školy

Brundibár nám dnes především připomíná terezínské děti, které ho s velkým nadšením nastudovaly a předváděly. Zkoušky a představení Brundibára, to byl pro ně vždy paprsek radosti v chmurných zdech ghetta. I pro diváky to bylo velké těšení a radostný prožitek být v divadle, slyšet často již známé melodie, tleskat kamarádům, kteří v něm vystupovali. Brundibár byl symbolem boje se zlem a samozřejmě, jak už to v pohádkách bývá, i symbolem vítězství dobra, vítězství slabších dětí nad zlým dospělým.

Není to tak dávno, byla jsem pozvána do Německa, kde děti z hudební školy nastudovaly a předvedly Brundibára. A mne si tam pozvali, abych nejprve vystupujícím a posléze i publiku přiblížila svět, v němž byl Brundibár předváděn, svět dětí terezínského ghetta.

Během několika dnů jsem viděla a vypočetla celé představení čtyřikrát, a tak jsem si i znovu pročítala libreto, trochu také proto, abych porovnála české znění s německým překladem. Na německém překladu mě nejvíce zarazil překlad poslední písně „Brundibár poražen...“ V němčině se totiž o porážce Brundibára vůbec nemluví. Píseň oslavuje kamarádství, tak jako i ta česká, ale vůbec nebubnuje radostí nad porážkou zlého Brundibára. Že by překladatel nechtěl, aby se v závěrečné písni dalo vidět podobenství s radostí nad poraženým Německem?

To byla jedna věc, nad kterou jsem se zamyslela. Ale pak jsem hloubala dál i nad původním českým textem, a věřte nevěřte, najednou mě napadly některé až kacířské myšlenky.

Byl Brundibár opravdu tak zlý? Neměl i on ze svého hlediska pravdu? Kdo to byl Brundibár? Přece flašinetář (v původním textu je patrné, že jednonohý invalida). Dostal tedy koncesi hrát na flašinet, aby se jako jednonohý válečný invalida živil – jak to bylo po I. světové válce dost časté. Živil – jestli uživil, to už se nikdo neptal. Tedy nebyl to žádný boháč, ale v podstatě ubohý chudák, který si také horko těžko vydělával na své živobyti. A třeba měl taky rodinu, děti, které musel živit. Pak

je celkem pochopitelné a oprávněné, že mu konkurence amatérských zpěváků v jeho revíru mohla nahánět strach o vlastní výdělky. Anebo ještě otázka – jak mohl později, s jednou nohou, utíkat s penězi? Ostatně – ta invalidita se v představení pak vůbec neobjevuje. Je to divné, že levicově smýšlející Adolf Hoffmeister neudělal negativní postavou své hry třeba nějakého zazobaného obchodníka.

A ještě další věc: dvě děti mají doma nemocnou maminku. Jdou si jenom odskočit pro mléko. Ale pak se nevrátí,

byť s prázdnou konvičkou, co nejrychleji k nemocné mamince, ale stráví celou noc venku někde na ulici. Kdo se mezitím o tu nemocnou maminku postará, to ji nechají samotnou bez pomoci? A navíc ještě plnou strachu, co je s dětmi, které šly jen pro mlíčko a celý den a celou noc se nevracejí?

Já vím. Na významu a symbolice opery to nic nezmění. Jen to ukazuje, že i na takovou, zdánlivě jednoznačnou pohádku, na takové téměř klišé pro boj dobra a zla, se lze dívat i trochu jiným pohledem.

Předsednictvo Terezínské iniciativy vás zve

v úterý 8. března 2016 se bude konat od 10.00
v Pinkasově synagoze v Praze tradiční tryzna k výročí
vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Březince.

Pochod dobré vůle – pochod proti antisemitismu se koná
v neděli 17. 4. Pochod začíná ve 14.00 na náměstí Franze Kafky
v Praze a od 15.00 bude pokračovat kulturním odpolednem
ve Valdštejnské zahradě. Pořadatelem akce je ICEJ.

Rozhovor s Milenou Bartlovou

Milena Bartlová je dcerou Rity Klímové a Zdeňka Mlynáře. O její rodině se snad na několika řádcích dozvíme víc:

Mileno, ráda bych se něco dozvěděla o vaší rodině, jak žili, co všechno prožili, a samozřejmě i o tobě. Nejvíc toho vím o dědečkovi (Buňovi), který o svém životě napsal knížku. Z celé rodiny jsem však jako první poznala tvou babičku (Chanu), se kterou jsem se setkala na jakési poradě na ÚRO.

Já vlastně o rodině mojí mámy nevím o mnoho víc, než je napsáno v dědečkových pamětech, protože paměť je mrcha. Samozřejmě si vzpomínám, co se doma povídalo, ale to, co jsem četla v pamětech, je pevnější. Oba pocházeli z dnešní Ukrajiny, kde se dědeček i babička v roce 1903 narodili. Tehdy to bylo ruské impérium, a když odtamtud v roce 1922 utekli, bylo to už sovětské Rusko.

Dědeček pocházel z města Kamenec Podolski na Dněpru. Já jsem se tam nikdy nevypravila, znám jenom obrázky. Je to nejjihnější místo, kam v 17. století sahalo Polsko; jakási západoevropská výspa. Babička pocházela z malého městečka Staraja Ušica, což bylo vedle Kamence Podolského. Dědečkův otec Šlomo Bať přišel do Kamence někde od Kyjeva, takže pocházeli z centra Ukrajiny. Když se chystalo vydání dědečkových pamětí v Torstu, tak jsem k nim psala doslov. Tehdy jsem se snažila dohledat a najít, co se dalo, a přitom jsem zjistila, že pět let před tím, v roce 2003 archiv v Kamenci Podolském vyhořel, takže už se nic dalšího asi nenajde.

Měli dům na náměstí a pradědeček dovážel zboží a obchodoval s ním. Asi před měsícem jel Martin Putna natáčet na Ukrajinu televizní dokument a zastavil se i v Kamenci Podolském a hledal ten dům. Tak ho možná uvidíme v televizi.

Při tom pátrání jsem zjistila – a vůbec si nepamatuju, že by se o tom doma mluvilo, že v Kamenci Podolském se udála jedna z úplně prvních nacistických masových vražd Židů, z níž jsou dokonce zachovány fotografie, jak průvod prý až deseti tisíc Židů je hnán za město, a tam je postříleli. A v tomhle prvním velkém nacistickém pogromu v roce 1941 zahynula dědečkova matka a myslím, že i jedna jeho sestra. Dědeček se jmenoval Bencion (z toho je Buňa), tedy Benjamin, protože byl dvanácté dítě. Nejstaršího bratra potkal až v dospělosti v emigraci v Americe, ten totiž odešel z domu dřív, než se dědeček narodil. Z dvanácti sourozenců přežili válku jen tihle dva, kteří byli v Americe. Několik sourozenců s rodinami zahynulo ve varšavském ghettu, protože se v třicátých letech odstěhovali do Varšavy, a několik z nich se druhé světové války ani nedožilo. Byly tam i některé velmi romantické osudy, dokonce nějaké sebevraždy, taková bouřlivá rodina to byla.

Babička byla z mála dětí a její mnohem menší rodina se ještě stihla odstěhovat do Palestiny. V roce 1990 jsme je v Tel Avivu navštívili. Měli úplně odlišné osudy. Pamatuji si, že v šedesátých letech, když jsem byla malá, byla babička dvakrát v Izraeli na návštěvě.

To byla babička Chana?

Ano, kdežto dědeček o své rodině nikdy nemluvil. Všechno jsem se dozvěděla až z jeho pamětí. Doma se o jeho rodině, která kompletně zahynula, nikdy nemluvalo. Až jako velká jsem si to pomalu dávala dohromady a dneska zpětně mi připadá, že to nemluvení přehnali. Říkali, že to, že babička za příbuznými jezdí, je taková citová ženská záležitost, že to nemá smysl a podobně. Přitom dědečkovi vlastně nikdo nezbyl.

Pojďme blíž k současnosti. Po válce, po návratu z Ameriky, žila vaše rodina v Praze?

Ano, v šedesátých letech jsme žili všichni v jednom velkém bytě, což nebylo úplně obvyklé. Když se mámini rodiče vrátili z emigrace v Americe, tak neměli vůbec nic. Dostali trochu nábytku z konfiskátů po Němcích a byt, nejdřív v Holečkově ulici na Smíchově, a když jsem se měla narodit, tak pěkný velký v Bubenči, říkalo se, že prý po nějakém lékaři, nic víc ale o tom nevím. Tam pak bydleli moji rodiče, já a dědeček s babičkou. Dědeček pracoval po válce v časopise Kulturní politika, ale tu po roce 1948 zastavili, ačkoliv to byl levicový časopis, zřejmě nebyl pro stalinistický režim dostatečně v pořádku. Dědeček byl označen za nepřítele a zpětně viděno je téměř záhadou, že nespadl do procesu se Slánským, protože k tomu měl všechny předpoklady: za války byl v Americe, už před válkou byl vyloučen z komunistické strany... O dědečkovi napsal před časem Martin Groman disertaci, která teď vychází jako knížka, a ten to považuje za velkou otázku. Dlouho jsme o tom s autorem mluvili a došli jsme k závěru, že si v StB a na vyšších stranických místech nebyli stoprocentně jisti, zdali nemá nějaké přátele a známé v Sovětském svazu, a proto ho do procesů raději nezařadili. Nesměl už ovšem pracovat v novinách ani nikde jinde, několik let pracoval ve výstřížkovém archivu Svazu novinářů. Přitom napsal v šedesátých letech několik knížek, které se staly velmi populární, například o boji proti kolonialismu v Africe a biografickou knihu o rodu Kennedyů – ta byla velice oblíbená. Tyhle knížky mu zajistily skutečnou popularitu a kromě toho byl dobře znám i mezi mladší generací novinářů. Když pak v roce 1966 nebo

1967 založili časopis Reportér, stal se nejdřív vedoucím redaktorem a potom jeho editorem.

Jak na tom byla babička?

Babička to měla úplně jinak, protože před válkou pracovala u E. F. Buriana v Déčku a po válce se k němu vrátila. Tehdy to bylo Státní divadlo Československé armády a dělala tam dramaturgyni. Když Burian zemřel, tak tam skončila, ale pořád ještě se točila kolem divadla a překládala divadelní hry z ruštiny a angličtiny. Největší úspěch měla s překladem Tennessee Williamse; dodneška mi chodí malinké poplatky, když se to někde hraje.

Oba dva měli v šedesátých letech mnoho přátel i mezi mladší generací, mezi generací mojí matky. Dneska zpětně bych řekla, že pro ně byli takovou tradicí, živé dědictví předválečné levicové kultury, která byla vysoce kulturní, velmi komunistická a dosti bohémská. Babička byla značně bohémská a to byl také bod, kdy se s mojí mámou dostávaly do konfliktu. Pro mě to bylo dorůstání v rodině, která měla určitou autentickou tradici meziválečné levicové avantgardy.

Byt v Bubenči byl zařízený podle babičky, která všechno ovládala, se snahou o moderní čistotu. Nešlo to úplně, protože jsme nikdy neměli peníze, takže se museli spokojit s tím darovaným nábytkem. Babiččina slavná akce byla, že nechala ořezat biedermeierovské ušáky do pravého úhlu. V bytě nebyly záclony ani koberce, takový modernistický styl. Myslím, že se vyrůstání v téhle atmosféře na mně hodně podepsalo. Babička například trvala na tom, že mi nebude dávat ke čtení nějakou hloupou dětskou literaturu, a odmalíčka mi dávala Nezvala – v šesti letech jsem četla Aničku skřítku a slaměného Huberta, Majakovského a podobně. Čím jsem starší, tím raději na svou rodinu v šedesátých letech vzpomínám a tím jsou ty vzpomínky lepší.

Babička umřela v roce 1965, bylo jí pouhých dvaasedesát let a mámě bylo taky dvaasedesát, když umřela. Po babiččině smrti se všechno změnilo. Rodiče se rozvedli, narodil se bratr a všechno bylo jiné. Šedesátá léta jsou pro mě hodně silná vzpomínka. A třeba můj bratr, který se narodil v roce 1966, ten jako by žil v úplně jiné rodině. Dědeček byl v důchodu, máma, když už nesměla učit na univerzitě, dělala překlady. V roce 1973 nás vystěhovali na sídliště, a když jsme před deseti lety četli s bratrem svazky StB, tak jsme zjistili, že nás vystěhovali proto, že v tom sídlištním bytě bylo nainstalované odposlouchávací zařízení, ale nevěděli jsme o něm. Takže to vlastně nesplňovalo svůj účel, protože jsme se ničeho nebáli. A to, co nahrávali, bylo samozřejmě celkem směšné. V tom svazku StB je všechno založeno – od roku 1971 až do roku 1983 naši rodinu trvale sledovali, a to tak, že každý rok ten úřední soudní proces obnovovali a každý rok tam uváděli: I nadále je třeba pokračovat, protože je podezření ze spáchání trestného činu velezrady. Takže aniž bychom to tušili, byli jsme podezřelí z trestného činu velezrady, za který je smrt. Bylo to zařazeno v odboru StB, který sledoval sionismus. Čili to bylo podezření z velezrady ve věci sionismu. A ten svazek StB má krycí jméno Varšava 3. Netuším, jak přišli na Varšavu, a jediné, co mě napadá, je ta odporná vzpomínka, že ve Varšavě zahynula velká část rodiny. Ten svazek má tisíc

stránek a byl to svazek na dědečka a matku, s otcem to nemělo nic společného. I já jsem měla svůj vlastní svazek, ještě mi nebylo osmnáct. Takže velezrada ve věci sionismu, ačkoliv po babiččině smrti už nikdo z nás nikam nejezdil a naživu byl jediný dědečkův bratr v Americe.

Jaký byl vztah vaší rodiny k náboženství?

Vyrůstala jsem v úplně nenáboženském prostředí. Máma v osmdesátých letech vstoupila do Židovské náboženské obce, ale brala to nenábožensky. Dokud byli dědeček nebo babička naživu, ani tak by to nepřicházelo v úvahu.

Tak jsme to více méně brali i mnozí další. Považovali jsme se za Židy, chodili jsme na obec, a to bylo tak všechno.

Dědeček byl samozřejmě vychován nábožensky, ale byl přitom skutečný komunista, přesvědčený ateista a dokázal o té své malé náboženské strunce z dětství mluvit ošklivě, kdežto babička byla sionistka, uměla hebrejsky a v roce 1923 nebo 1924 učila na dívčím gymnáziu v Mukačevu hebrejštinu. Byla jediná v rodině, kdo uměl hebrejsky, protože byla ze sionistické rodiny.

Kam ty vkládáš svou energii?

Učím na vysoké škole, na UMPRUM. Před tím jsem učila na univerzitě v Brně, pak nějaký čas v Německu v Berlíně.

Vypadá to, že jsi spokojená.

Ale jo, docela to jde. Trochu nezapadám do prostředí, které tu je, mám takový určitý mezinárodní přesah, který je v posledních letech čím dál patrnější. Uvnitř uzavřeného akademického světa mám určité konflikty, ale daří se mi, vydávám knihy a už deset let jsem první ženská profesorka dějin umění u nás, a pořád ještě jediná. Většina o hodně mladších kolegyní mě bere jako takový vzor, jak dokáže být žena úspěšná, a já vždycky říkám, že hlavní zásluhu na tom mají moje matka a moje babička, které obě byly emancipované, a už babička udělala v roce 1935 doktorát na pražské německé univerzitě. Tak jsem už třetí generace žen, které jsou vysokoškolsky vzdělané, a to se pozná.

*Rozhovor vedla Anna Lorencová
na podzim roku 2015, foto Jan Handrejch*

Blahopřejeme Ance Hyndrákové

k vyznamenání Paměti národa,
které obdržela 17. listopadu 2015.
Společně s ní děkujeme organizaci Post Bellum
za ocenění tak vysokým vyznamenáním.
Vážíme si, že Anka ve své děkovné řeči před tolika
lidmi připomněla činnost Tereziánské iniciativy.

Předsednictvo TI

Vyučování bylo přísně zakázáno!

Památník Terezín vyhlašuje na rok 2016 XXII. ročník literární a XX. ročník výtvarné soutěže – Memoriálu Hany Greenfieldové

Tento ročník uměleckých soutěží Památníku Terezín je součástí společného projektu Památníku Terezín, Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského, Institutu Tereziánské iniciativy a Národního institutu pro další vzdělávání s názvem Školákem ve válečných letech.

Téma letošního ročníku literární a výtvarné soutěže Památníku Terezín vychází ze vzpomínkového textu novinářky Jany Friesové z roku 1970 o zákazu vzdělávání židovských dětí vězněných v terezínském ghettu. Autorka v něm mimo jiné dále píše: „(...) německá komandatura nárazově kontrolovala, není-li zákaz obcházen, a přepadovky hledaly knihy, sešity a vůbec důkazy.“

Dokázali byste se zamyslet nad tím, proč nacisté v terezínském ghettu i mimo něj zakazovali vyučování židovských dětí, které by byly v normálních podmínkách školou povinné? Jaká mohla být reakce na tento zákaz? Proč vězni, jak ostatně vyplývá z citátu, zákaz porušovali? Měly z tohoto porušování zákazu děti radost? Jaký byl asi vztah mezi učiteli a žáky v takovýchto podmínkách? Myslíte, že pro děti v terezínském ghettu mohla být takováto tajná škola i něčím jiným než jen vzděláváním a výchovou? Proč se vychovatelé a učitelé z řad vězňů vystavovali nebezpečí a postihu za nedodržování zákazu? Mělo pro ně vzdělání a jeho šíření hodnotu, pro kterou mělo cenu riskovat? Má

vzdělání i dnes hodnotu takovou, že byste pro něj riskovali? V čem je ukryta hodnota vzdělání, pokud nějakou podle vás má?

Zamyslete se nad výše uvedenými otázkami a vytvořte výtvarné či literární práce, které nám zašlete na níže uvedenou adresu. Můžete si samozřejmě položit i otázky vlastní, které se také s vyhlášeným tématem úzce pojí. Při zpracování Vám ponecháváme možnost volby jakékoliv umělecké formy a techniky.

Věkové kategorie výtvarné soutěže:

- I. žáci 1. – 5. ročníků ZŠ
- II. žáci 6. – 9. ročníků ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií
- III. studenti gymnázií, SŠ a SOU

Věkové kategorie literární soutěže:

- I. žáci 6. – 9. ročníků ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií
- II. studenti čtyřletých gymnázií a 5. – 8. ročníků víceletých gymnázií, SŠ a SOU

Práce musí být předány nebo odeslány na níže uvedenou adresu nejpozději do 18. dubna 2016.

Kontaktní adresa:

Památník Terezín, Vzdělávací oddělení – Mgr. Pavel Straka
Principova alej 304, 411 55 Terezín
tel.: 416 782 576, e-mail: straka@pamatnik-terezin.cz

Přijďte, bude psina!

Michaela Vidláková

Myslela jsem, že mě klame zrak. Stáhla jsem si z webových stránek lednové Obecní noviny a našla jsem tam následující oznámení:

Přijďte ve středu 27. 1. 2016 v 15 hodin do Maislovky na Obec – BUDE PSINA!

O Mezinárodním dnu památky obětí holocaustu, ve výroční den, kdy byl osvobozen koncentrační tábor Auschwitz, se budou totiž na Pražské židovské obci číst psí myšlenky z další z humoristické knížky Zuzany Peterové. Jak vhodné datum pro opravdovou psinu! Datum, při němž přejde člověku mráz po zádech.

Jezdím v této době již po léta do dvou dosti velkých německých měst, Brém a Siegen, kde se pořádají různé pamětní akce k tomuto výročí, abych se žákům a studentům ve školách pokusila přiblížit hrůzy holocaustu. V budově

Senátu v Praze se koná vzpomínková akce. Vzpomínky a trzný probíhají i v mnoha dalších městech a zemích.

Ale PŽO uctí tento den vskutku důstojně, že? Protože 27. 1. 2016 zde BUDE PSINA!

Tak se jen ptám: Je to opravdu Židovská obec? Kdo to jenom takhle naplánoval?

☆☆☆

Dostala jsem hned den poté, co jsem se ozvala, stručné (nic nevysvětlující) oznámení Dr. Peterové:

„Děkuji za upozornění. Prezence mé knížky bude odložena až na únor 2016. S přáním hezkých dnů, Peterová.“

Nicméně to považuji za ostudu, že členové a pracovníci židovské obce datum 27. 1. nic neřikalo. A škoda, že si toho nevšiml ani nikdo z redakce Obecních novin, že něco takového se vůbec mohlo plánovat a objevit ve zpravodaji PŽO.

INFORMACE – VZKAZY – VÝZVY – PROSBY

Výzva pamětníkům

Věnuji se historii oboru ošetrovatelství a ráda bych se setkala s pamětníky, kteří měli v ghettu Terezín zkušenost s ošetřováním nemocných (zdravotní sestry, ošetrovatelky). V současnosti mám k dispozici 4 rozhovory s pamětníky, a pokud by byla možnost setkat se s někým dalším, byla bych velmi ráda. Jeho paměti by byly určitě velkým a cenným přínosem.

*PhDr. Kateřina Čermáková, DiS., vedoucí Katedry ošetrovatelství, členka předsednictva Akademického senátu FZS
Fakulta zdravotnických studií Univerzity Pardubice, Průmyslová 395,
532 10 Pardubice – Černá za Bory, tel.: +420 466 037 523*

Ve středu 2. prosince 2015 zemřela v Londýně paní Helga Edererová (roz. Fantlová) z Prahy. Jako jedenáctileté dítě prošla terezínským *Kinderheimem* a v roce 1943 byla se svou rodinou transportována do Osvětimi. Spolu s matkou přežily, osvobození se dočkaly ve Stutthofu.

Po roce 1948 obě emigrovaly do Londýna, kde Helga prožila dalších 67 let. Byla aktivní v londýnském židovském společenství. Po roce 1989 se každoročně vracela do Prahy a do Jindřichova Hradce, kde měla její rodina kořeny.

Středobodem jejího života byl syn John a dvě vnoučata. Přestože byla poslední léta skoro slepá, bojovala v tmavomodrém světě statečně se všemi chorobami. Kdo jste Helgu znali, prosím vzpomeňte.

František Fantl

Se zpožděním nás zastihla smutná zpráva – 27. června 2015 zemřela Eva Klingerová. Znali jsme ji v Terezíně jako veselou kamarádku, která nezkazila žádnou legraci. Po válce odjela s manželem do Brazílie a každoročně přijížděla do Prahy, kde se s námi opět setkávala. Pocházela z Loun, kde zdědila po rodičích nějaké pozemky a kam při svých pražských návštěvách často jezdila. Při každé návštěvě mi předala nějaké peníze pro Terezínskou iniciativu. Její dcera Sandra jezdila do Prahy s ní a nyní nám vzkázala, že chce i nadále naši organizaci pomáhat a finančně přispívat.

Anna Lorencová

Ve věku 80 let zemřel v pondělí 14. prosince 2015 sochař Aleš Veselý. Je autorem na příklad v březnu odhalené *Brány nenávratna* v pražských Bubnech, která připomíná židovské transporty. Jeho díla jsou vystavena v exteriérech mnoha zemí i ve sbírkách světových muzeí.

Oprava

Po otisknutí minulého čísla TI napsala paní Helga Hošková redakci e-mail, v němž žádá o opravu chyb, které se jí týkaly. Rádi bychom tedy vše napravili: Jednak došlo k záměně v popisu ilustraci k článku Skromná umělkyně, např. u grafiky je uvedeno, že jde o olej na plátně, u olejomalby naopak, že je to grafika. Při přípravě pro tisk jsou popisky zasílány odděleně, a tak se skutečně může stát, že jsou popisky poslány nesprávně přiřazené. Tiskařský šotek totiž podobně jako čert nikdy nespí. U barevného tisku bychom si toho nejspíše všimli, v černobílé verzi jsme to přehlédli.

Další závadou bylo, že byly opomenuty dvě výstavy jejích obrazů, v Pedagogickém muzeu v Praze cca před deseti lety a další uspořádaná ŽMP v Guttmannově galerii před 6 lety, nikoli jak je v článku uvedeno „poslední ...asi tak před 15 lety“. V textu k setkání členů 16. 10. 2015 byla rovněž mylná informace, že poslední animovaný film Miloše Zvěřiny byl inspirován příběhem Helgy Hoškové. Tím byl předchozí film, Helga L 520. Nový film se jmenuje Transport R.

Za uvedené chyby se redakce TI omlouvá.

Ovšem proti jejím dalším námitkám se musíme ohradit zase my. Helga Hošková nám totiž ve svých výtkách píše:

„Ve Freibergu vystavovaly svoji tvorbu i Jana Zimmer (ne pouze kresby její zahynulé sestry) a Stefanie Busch (ne jen pamětní desku).“ Přitom v článku přece stojí doslova: „a vystaveny byly práce Jany Zimmer, Helgy Weissové-Hoškové a Stefanie Busch.“

Dále namítá: „Freia se jmenovala továrna, nikoliv letadla. Fraia byla pobočka továrny Arado a vyráběly se v ní díly pro bombardéry.“ (Zde zřejmě zapracoval také tiskařský šotek Helgy Hoškové – Fraia místo Freia.)

Formulace přívlastku je možná tak i onak, z textu: „...v továrně na letecké díly Freia“ lze snad vyrozumět, že jde o spojení „továrna... Freia“ a ne o letecké díly na letadla Freia. A že i díly na bombardéry patří mezi letecké díly, o tom snad také není sporu.

Michaela Vidláková, redakce TI

POZVÁNKA

**Zveme vás
na sněm Terezínské iniciativy,**

**který se koná
v neděli 10. dubna 2016**

**v hotelu DUO v Praze
Teplická 492, Praha 9, (stanice metra C – Strážkov).**

Sněm se koná v neděli, protože vedení hotelu nám na tento termín nabídlo sál zdarma.

Zahájení v 10.00 hodin, prezence od 9.15 hodin.

PROGRAM SNĚMU:

Zpráva o činnosti předsednictva TI

☆☆☆

Zpráva hospodáře

☆☆☆

Zpráva revizní komise

☆☆☆

Diskuse

☆☆☆

Občerstvení

☆☆☆

Závěr

☆☆☆

Volná zábava a přátelské posezení

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Telefon: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Michaela Vidláková

Bankovní účty: v CZK: 59433011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 78 vyšlo v lednu 2016.

MK ČR E 10779